

Het Van Severen-jaar voorbij (Tweede deel) ^(°)

In zijn bijdrage tot het *Gedenkboek*¹ peilt Maurits Cailliau naar de bronnen van de katholieke orthodoxie bij Joris Van Severen. De wortels van diens katholieke opvattingen liggen gedeeltelijk in de ultramontaans-sociale bewogenheid van zijn familiekring (de Belpaires langs moeders zijde) en in zijn opvoeding bij de jezuiten in Gent. Constateert men dan een breuk tussen de jonge Van Severen van

(°) Het eerste gedeelte van deze bijdrage verscheen in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, jg. 54, 1995, nr. 2, blz. 114-122.

1. M. CAILLIAU e.a., *Gedenkboek Joris van Severen 1894-1940. Joris van Severen spreekt*, Aartselaar, 1994.

voor 1914 en de onstuimige tijdschrift-stichter van 1920? Het is niet duidelijk. Cailliau wil voornamelijk aantonen hoe bij Joris “*dit verworteld zijn in de katholieke leer als een rode draad (loopt) doorheen (zijn) politiek denken en handelen.*”²

Een tweede vraag gaat over de identificatie tussen Vlaams en katholiek, ook al een erfenis uit de ultramontaanse negentiende eeuw. Was het wel zo dat bij Van Severen “*een radikaal Vlaams-nationalisme ‘enerzijds’, en een even radikaal en principieel onderschrijven van de katholieke leer ‘anderzijds’*” aanwezig was?³ Zo gezien gaat het over twee onderscheiden waarden, die elk tot aan de radicaliteit opgedreven worden in het Interbellum, terwijl het een stevige traditie was, reeds van Gezelle af, tot diep in de twintigste eeuw, dat beide componenten, katholiek en Vlaams, harmonieus, organisch in eenheid leefden. Zit Van Severen op deze grote katholieke traditionele lijn, of is de verzelfstandiging van zijn nationalisme geen breuk met het verleden?

Trouwens, wat verstaat Cailliau onder ‘katholieke leer’? Behoren de grote encyclieken van paus Pius XI dan niet tot de belangrijke eigentijdse bronnen voor Van Severen in zijn poging om een middenweg te vinden tussen liberalisme en collectivisme? Deze zoektocht naar een specifieke katholieke middenweg was al oud. De christelijke arbeidersbeweging zocht reeds in haar aanvangsjaren naar dit centrum.⁴ Alleen verwierp Van Severen, samen met vele Vlaams-nationalisten, het beroep dat het latere ACW deed op de boodschap van *Rerum Novarum*. Symptomatisch in dit opzicht is een uitspraak van 1928. Ze sluit aan bij de Franse filosoof Jacques Maritain, die een beschuldigende vinger uitstak naar de katholieke massa’s die zich bezondigden aan “*een vreselijke verwaarlozing van de voorschriften van Paus Leo XIII.*”⁵ Deze klacht werd geuit door priesters als Prosper Moncarey (1878-1961) en Odiel Spruytte (1891-1940) en leken als Jeroom Leuridan en Joris Lannoo, om ons tot het Westvlaamse kader te beperken.

Ook Karel Dubois erkende dat het katholiek-sociale programma van het Verdinaso, “*in zover het de corporatieve inrichting van de maatschappij behelst en een sterk leidend gezag wil*”, op het goede spoor zat.⁶

Het ledenblad *Hier Dinaso!* beklemtoonde in zijn nummer van 8 januari 1938 eens te meer: “*Alleen het Verdinaso in België en Nederland streeft naar een sociale*

2. M. CAILLIAU e.a., *o.c.*, blz. 124.

3. M. CAILLIAU e.a., *o.c.*, blz. 131.

4. Zie J. DE MAEYER, *Arthur Verhaegen 1847-1917, de rode baron*, Leuven 1994, Kadoc-studies, nr. 18, en de zgn. “*maatschappij van het midden*”, blz. 220 e.v.

5. M. CAILLIAU e.a., *o.c.*, blz. 139.

6. M. CAILLIAU e.a., *o.c.*, blz. 147. Het betreft een rede van Dubois in de zomer van 1936.

orde, die het hoofd van de kerk in zijn beroemde wereldbrief (Quadregesimo Anno) de 'christelijke Orde' noemt."⁷ Hoeft het gezegd dat velen uit de christelijke arbeidersbeweging en uit de Katholieke Partij dit christelijk a priori ook nastreefden.

Cailliau legt het fundamentele onderscheid tussen het Verdinaso en de andere sociale en politieke bewegingen in Van Severens 'personalistische opvattingen', geheel in de lijn van Emmanuel Mounier. De ultieme doelstelling van de Dinaso-beweging, althans volgens zijn leider in april 1938, was "*de volmaking van de geestelijke persoonlijkheid.*" Deze uitspraak leidt bij Cailliau tot het volgende besluit: "*in bewoordingen als deze hebben nog maar weinig politieke leiders de ultieme boekstelling van hun beweging omschreven.*" Hij verwijst daarbij naar de mislukte pogingen van de Christelijke Volkspartij om in haar personalistisch en solidaristisch Kerstprogramma diezelfde doelstelling, na 1945 waar te maken.⁸

Een van de belangrijkste bijdragen in dit *Gedenkboek* is van de hand van het auteursduo Hilde De Bois en Luc Pauwels en betreft de zogenaamde conservatieve revolutie.⁹ "*Onze stelling is dat Joris van Severen ideologisch slechts kan gesitueerd en begrepen worden als men hem in de brede stroom ziet die 'konservatieve revolutie' heet. Laat ons konservatieve revolutie kort bepalen als de tegenbeweging opgewekt door de Franse revolutie: het wereldbeschouwelijke, later ook politiek verzet tegen het jakobijnse staatsdenken, het egalitarisme, de rationalistische mono-kultuur en het euforische vooruitgangsgeloof. Het revolutionaire van de konservatieve revolutie ligt in het radikalisme waarmee het gedachtengoed van 1789 wordt verworpen, niet alleen in zijn bloedige excessen, maar vanaf zijn filosofische basis. De botsing met het gedachtengoed van de Franse revolutie is brutaal, de 'synthese' uitgesloten, omdat konservatieve revolutie en Franse revolutie elkaar opheffen en niet komplementair kunnen gedacht worden.*"¹⁰

De auteurs verwijzen daarbij niet alleen naar het bekende werk van de Zwitser Armin Mohler, *Die Konservative Revolution in Deutschland 1918-1932. Grundniss ihrer Weltanschauung*¹¹, maar gebruikten dit werk als het ware als een grondleggende verklaring voor de opvattingen van Joris Van Severen. Het werk van Mohler dat in 1950 verscheen, wilde een eerste en voorlopige poging zijn om het ideologisch versnipperde en verwarde klimaat in Duitsland op te helderen in de

7. M. CAILLIAU e.a., o.c., blz. 148.

8. M. CAILLIAU e.a., o.c., blz. 150-151.

9. M. CAILLIAU e.a., o.c., blz. 177-226.

10. M. CAILLIAU e.a., o.c., blz. 179.

11. Waarvan inmiddels, sedert het verschijnen van het Gedenkboek, o.c., een vierde uitgave door de Wissenschaftliche Buchgesellschaft te Darmstadt in 1994 gebracht werd.

jaren die vooraf gaan aan het nationaal-socialistisch regime, m.a.w. hoe die onder de verzamelnaam van conservatieve revolutie in Duitsland bestaande rechts-radicalen tendensen voorliepen op en voorbereidden tot het Hitler-regime. Zeker, Mohler ontleedt kort de verre, vroegere wortels van deze revolutionaire geest, maar hij beperkt zich in hoofdzaak tot de naoorlogse situatie, nà 11 november 1918. Hij wil dus de schemerzone beschrijven waarin de contactpunten met en overgangen naar het fascisme, en respectievelijk nationaal-socialisme duidelijker worden. Inderdaad, niet alles in deze rechts-conservatieve revolutionaire beweging sloot blindelings aan op de totalitaire stelsels.¹² Sommige waren uitgesproken tegenstanders van het nationaal-socialisme. Maar veel uit deze Duitse rechts-conservatieve revolutie vertoonden een 'permeabiliteit' voor fasciserende en fascistische stromingen.

Een eerst kritische bedenking op de bijdrage van De Bois en Pauwels betreft de brede anti-'1789'-geest. De wortels van de zogenaamde conservatieve revolutie waren reeds grondig werkzaam in het negentiende-eeuwse Duitsland. We wezen hoger op de Amerikaanse studie van Fritz Stern uit 1961: *The politics of cultural despair*.¹³ Een vergelijkende studie tussen Mohler en Stern is gewenst om het begrip 'conservatieve revolutie', de 'permeabiliteit' voor fascisme en nationaal-socialisme en de moeilijke verwantschap van Van Severen met deze stromingen op steviger grondslag te vestigen.

Nu ziet het er naar uit dat het ideologisch pleidooi dat de auteurs ten beste geven, niet in de laatste plaats bestemd is voor een fundering van het actuele rechts-conservatieve radicalisme in de Vlaamse Beweging, waarbij ook Van Severen als hedendaags voorbeeld fungeren kan. In de ideologische polarisering daaromtrent stelt Marijke Persoone in een bijdrage in *De Gids op maatschappelijk gebied*, met betrekking tot nieuw rechts, waar ze het heeft over Luc Pauwels, hoofdredacteur van *Teksten, Kommentaren en Studies* (thans afgekort: *Tekos*): "Wie weet dat (...) Luc Pauwels (...) een artikel schrijft ter nagedachtenis van Joris van Severen, waarin hij besluit dat deze figuur buitengewoon interessant en actueel blijft?" Hij citeert instemmend Gerolf Annemans die in het Were-Di-blad *Dietsland-Europa* van

12. M. CAILLIAU e.a., o.c., blz. 182.

13. F. STERN, *The politics of cultural despair*, Berkeley, 1961, vertaald in 1986: *Kulturpessimismus als politische Gefahr. Ein Analyse nationaler ideologie in Deutschland*, Stuttgart, 1986. In de inleiding op blz. 5 stelt de auteur onder meer: "Thema dieses Buches sind also Ursprung, Gehalt und Auswirkung einer Ideologie die nicht nur dem National-sozialismus ähnlich ist, sondern sogar von den Nationalsozialisten selbst als wesentliches bestandteil ihres politisch-Kulturellen Erbes anerkannt wurde."

oktober 1994 vol lof over Van Severen schrijft: “De zeer eigen stijl van zijn beweging, gebouwd rond concepten zoals trouw, voornaamheid en geestelijke adel, zou een prachtig antwoord zijn op de geestelijke schraalheid en geestelijke banaliteit van vandaag.” En Pauwels vervolgt: “De morele kwaliteiten van Joris van Severen, zijn aristocratisch non-conformisme, zijn beleefde waarachtigheid en zijn tot het eindpunt doorgezette stoïsche levenshouding blijven inderdaad het voorbeeld van een werkzaam tegengif tegen de Zeitgeist van deze late twintigste eeuw! Wie weet dat Pauwels samen met echtgenote Hilde De Bois een bijdrage heeft geschreven voor het ‘Gedenkboek Joris van Severen 1894-1994 – Joris van Severen spreekt?’ Bijdrage die door het Vlaams Blok recentelijk erg werd gesmaakt als ‘een verhelderend en erg goed gedocumenteerde bijdrage’ ...”¹⁴

Een tweede en laatste kritische bedenking geldt de beschouwing van beide auteurs over de ‘conservatieve revolutie’ en de Vlaamse Beweging: “In Vlaanderen is de konservatief-revolutionaire richting niet makkelijk te onderscheiden van de Vlaamse Beweging, het Vlaams-nationalisme en de Heelnederlandse stroming: den nationale komponent van de konservatieve revolutie overheerst en/of verdringt vaak de andere. Hugo Verriest en Cyriel Verschaeve mogen hier niet onvernoemd blijven, evenmin als de weinig bekende maar zeer invloedrijke Odiel Spruytte ...”¹⁵

Voor Verschaeve en Spruytte kan dat duidelijk zijn, voor Hugo Verriest helemaal niet. Verriest had in de periode 1894-1910 onmiskenbaar sympathieën voor het sociaal-politieke programma van het Daensisme¹⁶, de politieke democratie en het algemeen stemrecht. In al deze opzichten was de pastoor van te lande een tegenvoeter van de jongere Verschaeve, Van Severen en Spruytte.

Armin Mohler onderscheidt expliciet drie ideologische richtingen in de Duitse conservatieve revolutie; de *Völkischen* (en hier kan aan Verschaeve gedacht worden), de *Jungkonservativen* (Oswald Spengler, Arthur Moeller van den Bruch, Othmar Spann e.a.) en de *Nationalrevolutionaire* (o.m. Arthur Mahraun met zijn *Jungdeutschen Orden*). De twee auteurs plaatsen Van Severen met grote voorliefde bij de jongconservatieven. “De meest uitgesproken ‘jongkonservatief’ en ongeveer de enige die bij ons echt school heeft gemaakt is natuurlijk Joris van Severen; de sleutel-

14. M. PERSOONE, Hoe strijdt het Vlaams Blok tegen de vakbond?, in: *De Gids op maatschappelijk gebied*, jg. 86, april 1955, nr. 4, blz. 351-352.

15. M. CAILLIAU e.a., o.c., blz. 188.

16. Zie R. VANLANDSCHOOT, *Sociale beweging en Vlaamse beweging in de geschiedschrijving van de Vlaamse Beweging sinds 1975, Handelingen van het Colloquium op 24.10.1992 te Antwerpen n.a.v. de 50e jaargang van Wetenschappelijke Tijdingen en de 10e jaargang nieuwe stijl*, Gent, 1993, blz. 49-50.

begrippen 'orde' en 'elite', het typisch juridisch-structurende Vlaams-nationalisme, de neiging om bij de rechterzijde van het establishment gesprekspartners te zoeken ... Het meest verrassende is de parallel met de rijksgedachte van de jongkonservatieven uit de tijd van Weimar: Van Severen wijst de 'één taal, één volk, één staat'-thesis van de hand en zoekt naar een historisch model van hogere orde, ver voorbij de Jakobijnse staat België, die hem evenzeer onaanvaardbaar is."¹⁷

Met betrekking tot de conservatief-revolutionaire inspiratie van Joris Van Severen kunnen de auteurs niet om Charles Maurras heen (1868-1952). Maar diens invloed "is reëel geweest, maar o.i. niet zo dominant als men het vaak heeft doen voorkomen."¹⁸ De auteurs nemen de conclusie van Eric Defoort onverkort over dat: "een grondige studie van de periode 1930-1940 geen belangrijke aanwezigheid van Maurras en de Action Française in de gedachtenwereld van die jaren [zal] kunnen aanwijzen, maar daarentegen wel een grote belangstelling zal vaststellen voor 'rechtse maatschappij-kritische gedachten en stelsels' uit Duitsland en Oostenrijk."¹⁹ Daarmee zijn we weer bij Mohler en Stern beland.

Vanuit deze conservatieve revolutie is er, in de ogen van beide auteurs, geen uitzicht op fascisme bij Joris Van Severen.²⁰ Basistekst is een rede uit april 1937: "Wij houden niet van één of andere nabootsing van het buitenland (...). Geen Duitse orde, geen Italiaanse orde, geen Engelse en geen Franse orde, neen, de Dietse orde, een orde aangepast aan ons wezen en aan deze tijd."²¹

De verdwaalde aristocraat

Bij het Davidsfonds te Leuven verscheen van de hand van Lode Wils een beknopte biografische schets van Joris Van Severen. In korte hoofdstukjes en in sobere taal evocert hij de levensloopbaan van de Verdinasoleider. We staan even stil bij het hoofdstuk over Van Severen, "theoreticus van het nationalisme". Met bijzonder veel nadruk wijst Wils op de integralistische (of fundamentalistische) opvattingen, waar vele nationalisten en ook Van Severen op terugvielen. "De breuk van de

17. M. CAILLIAU e.a., o.c., blz. 192.

18. M. CAILLIAU e.a., o.c., blz. 203.

19. E. DEFOORT, *Charles Maurras en de Action française in België*, Brugge, 1978, blz. 371-372.

20. M. CAILLIAU e.a., o.c., blz. 209 e.v.

21. M. CAILLIAU e.a., o.c., blz. 211. De auteurs citeren vervolgens A. BELMANS, *In de leer bij Joris van Severen*, s.l.n.d., dl. 2, blz. 68. Dit werk wordt door L. WILS "onbreekbaar voor de historicus" genoemd. Zie L. WILS, *Joris van Severen*, Leuven, 1994, blz. 69, voetnoot 1.

*nationalisten met België opende voor de eerste maal ons land voor de fundamentalistische opvattingen van Quanta cura, al werden ze al veertig jaar niet meer door de opvolgers van Pius IX benadrukt. Het heidense karakter van de grondwet en dus van België maakte de strijd tegen die staat en voor een zelfstandig katholiek Vlaanderen tot een religieuze plicht.*²² Vandaar de titel van het daaropvolgende hoofdstukje, *Van integraal katholicisme naar rechts-radicalisme*. Het vormt de kern van het hele betoog. De integralistische opwelling was er niet gekomen om het (West-)Vlaamse nationalisme te legitimeren, “*maar om de vestiging van een nieuwe orde in het door oorlog en revolutie verscheurde Europa.*”²³ De eerste stap was een bewust afwijzen van de democratie in rechts-revolutionair radicalisme. Dit blijkt dan uit twee aanhalingen. Het eerste is afkomstig uit een brief van Herman Van Puymbrouck aan Hendrik Borginon op 10 november 1927: “*Hij (Van Severen) is meer dan ooit fascistisch gezind ... Hij wil meer dan ooit het Vlaamsnationalisme in het teken van het fascisme plaatsen ...*”²⁴ Het tweede is een citaat uit het artikel van Van Severen in *De West-Vlaming* van 22 juni 1929. Hij pleitte voor een staat in de staat, het geraamte, de toekomstige leiding: “*Zij zal zijn wat de Jacobijnen voor de Franse omwenteling geweest zijn; wat de Communistische partij voor de republiek der Sowjets is, wat de Fascistische partij voor het nieuwe Italië is, wat de jungdeutschen Orden probeert te zijn voor het komende Duitsland: de ziel, de wil, de leiding.*”²⁵

In het hoofdstukje *Het Verdinaso* stelt Wils met nuchterheid vast dat het organisatieblad “*heel gelukkig was met Hitlers machtsovername in Duitsland, dat men een nieuw en hoopvol tijdperk van nationale herwording en sociale rechtvaardigheid inging. Wel zou in de toekomst steeds herhaald worden dat de Dinaso's noch nationaal-socialisten, noch fascistten waren, vermits ze geen Duitsers of Italianen waren, maar Dietse nationaal-solidaristen. Maar de verwezenlijkingen van die twee vreemde bewegingen werden bevorderd.*”²⁶

Welke verklaring levert Wils voor de nieuwe marsrichting? Het onvruchtbare anti-Belgicisme werd afgezworen, om de eigenlijke macht in de staat te kunnen veroveren, zoals *Hier Dinaso!* van 1 september 1934 aangaf. Van Severen werd nu in hevige mate aangevallen door Wies Moens in *Dietbrand*. In tegenstelling tot Staf De Clercq, aanvaardde de Dinaso-leider geen financiële steun en geen in-

22. L. WILS, *o.c.*, blz. 31. Even verder, op blz. 33, merkt de auteur terecht op: “*Waarschijnlijk heeft Joris van Severen als eerste een religieuze verantwoording van de strijd tegen België ingehamerd, verantwoording die hijzelf nodig had om zijn vroegere reserves tegen het nationalisme te overwinnen.*”

23. L. WILS, *o.c.*, blz. 34.

24. L. WILS, *o.c.*, blz. 38.

25. L. WILS, *o.c.*, blz. 39.

26. L. WILS, *o.c.*, blz. 43.

menging van nazi-Duitsland.²⁷ Toch was de leider in 1936 in contact geweest met Rolf Wilkening en heeft hij misschien het Holthöfer-Büro bezocht.²⁸ Maar de beweging stagneerde. “*Het verlies dat de beweging aan Vlaams-nationalistische kant leed door de nieuwe marsrichting werd gedeeltelijk vergoed door de aantrekkingskracht op andere antidemocraten.*”²⁹

In 1937 en 1938 was het duidelijk dat Van Severen afstand nam van nazi-Duitsland, hoewel antisemitische artikelen in het bewegingsblad bleven verschijnen. In 1939 verdedigde hij bewust de neutraliteit. Maar het Verdinaso “*was zozeer een schepping van Van Severen, dat het na zijn dood uiteenviel.*”³⁰

Een enkele kritische opmerking bij *De stand van het onderzoek*³¹: noch het artikel over Van Severen in de *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* (1975) door R. Vanlandschoot, noch dat van Luc Schepens in deel 8 van het *Nationaal Biografisch Woordenboek* (1979) krijgen enige vermelding of doorlichting. In het algemeen kan gezegd worden dat Wils “*een niet onwelwillende ontleding van het verschijnsel Van Severen*” gegeven heeft.³²

Luc Schepens heeft zijn bijdrage in 1979 als volgt besloten: “*Van Severen is in het tussenorlogse Vlaanderen en België een ongewone en opvallende verschijning geweest. Het lijdt geen twijfel dat de stijl en het optreden van het Verdinaso en zijn leider op vriend en tegenstander grote indruk heeft gemaakt en een ganse generatie Vlaams-nationalisten heeft beïnvloed. Verafgoed door de enen, gevierd of gehaat door de anderen, was hijzelf eerder een vat vol tegenstrijdigheden. Inwendig een twijfelaar, vestigde hij de aandacht op zich door het ongemene lef van zijn publieke verklaringen. Hij was een dandy, maar slaagde erin eenvoudige volksjongens voor zich in geestdrift te wekken, een eclectische geest met hoofdzakelijk literaire en filosofische belangstelling, een denker zonder veel originaliteit, maar tevens een knap organisator, die een specifiek en origineel Vlaams fascisme gestalte gaf dat, ofschoon erdoor beïnvloed, geen slaafse kopie was noch van het Italiaanse, noch van het Duitse voorbeeld. Wellicht heeft men zijn politieke invloed in België in die tijd overschat; achteraf gezien blijkt zijn invloed op de geesten in Vlaanderen belangrijker te zijn geweest.*”³³

27. L. WILS, *o.c.*, blz. 48.

28. M. BAERLECKEN-HECHTLE, *Cyriel Verschaeve. Ein Mythos in Deutschland?*, in: *Verschaeviana*, jaarboek 1993-1994, blz. 146-147.

29. L. WILS, *o.c.*, blz. 50.

30. L. WILS, *o.c.*, blz. 57.

31. L. WILS, *o.c.*, blz. 67-69.

32. R. SCHOETERS, in: *Heesidee*, jg. 1, maart 1995, nr. 3, blz. 249.

33. L. SCHEPENS, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, dl. 8, Brussel, 1979, kol. 708.

Nog altijd waardevol, zo beweert Wils, is de destijds baanbrekende studie van Arthur De Bruyne, uit 1961. De Bois en Pauwels nuanceren enigszins: *“Zonder afbreuk te willen doen aan het baanbrekende werk van Arthur de Bruyne: het basiswerk over Joris van Severen en zijn beweging, in opzet en uitwerking ‘verstehend’ in de zin van Dilthey, moet nog worden geschreven.”*³⁴

Joris Van Severen: een leven ter halver baan

Inmiddels verscheen, in het voorjaar van 1995 een breed opgezette poging tot biografie, van de hand van Antoon Van Severen.³⁵ Dit eerste deel dat de levensperiode behandelt tot 1929, vertoont een aantal minder goede kenmerken: het is wijdlopig geschreven en op vele plaatsen zijn de bronnen onvoldoende uitgepuurd. In zijn inleiding uit de auteur zijn vrees voor een *“lichting publicisten van linkse signaturen”* die *“grosso modo de restanten van de mei-68-beweging vertegenwoordigen. Zij lijden manifest aan een fascisme-psychose, al wordt het door hun geschriften niet helemaal duidelijk wat zij onder fascisme verstaan.”*³⁶ Daarmee is de toon gezet.

Niettemin is het hoofdstuk over *De eerste wereldoorlog*³⁷ veruit het beste van het hele boek omdat heel wat nieuwe en onbekende brieven en bronnen bevat. Niet het minst de briefwisseling met Cyriel Verschaeve die doorgaat tot in de jaren van *Ter Waarheid*. Daardoor wordt de vraag pregnanter welke precieze invloed de kapelaan van Alveringem heeft uitgeoefend.³⁸

Het politieke avontuur van Joris Van Severen begon in 1921 *“onverwacht, onvoorbereid”* en Verschaeve raadde het hem af zijn kandidatuur te stellen.³⁹ Hoe utopisch en sterk persoonlijk hij zijn rol in het parlement in de Frontpartij zag, getuigt volgend citaat: *“Wij kunnen het Vlaams Front op volgende wijze definiëren: een uit Vlamingen bestaand organisme, dat op alle gebied de autonomie van het Vlaamse volk met alle wettige middelen wil verwezenlijken. Ook revolutie kan, in streng bepaalde omstandigheden, een wettig middel zijn. Hierdoor wordt dus uit-*

34. L. WILS, *o.c.*, blz. 67; M. CAILLIAU e.a., *o.c.*, blz. 224. De auteurs voegen daaraan toe: *“Het kan o.i. niets anders zijn dan tevens een boek over de conservatieve revolutie in de Nederlanden.”*

35. A. VAN SEVEREN, *Joris van Severen. Het verhaal van een leven. Deel 1. Van 1894 tot 1929*, Brugge, 1995, 360 blz.

36. A. VAN SEVEREN, *o.c.*, blz. 9.

37. A. VAN SEVEREN, *o.c.*, blz. 140.

38. A. VAN SEVEREN, *o.c.*, blz. 173-198. Verschaeve is voortdurend aanwezig.

39. A. VAN SEVEREN, *o.c.*, blz. 209-210.

gesloten de al te veel verspreide mening dat het Vlaamse Front een politieke partij zou zijn, dat zelfs het Vlaamse Front een parlementaire partij alleen zou zijn. Het Vlaamse Front is een elektrische centrale, die het Vlaamse volk als volk, in al zijn levensverschijnselen, moet elektriseren.”⁴⁰ Parlementariër was Van Severen eigenlijk niet: “Nadat hij in het parlement gedurende de openingszitting een rolletje had mogen spelen, kwam hij nog maar weinig in het stuk voor. Hij volgde tamelijk getrouw de zittingen, vooral in de aanvangsmaanden, maar het spreekgestoelte beklimmen of zelfs maar een ander spreker onderbreken, was er niet bij; Ten anderen, in de acht jaar dat hij parlementair was, betrapte het Beknopt Verslag hem op praktisch geen onderbrekingen. Dat was niet zozeer een kwestie van wellevendheid als wel een gemis aan de alertheid en de snedigheid van een goed debater.”⁴¹

De combattieve Van Severen dateert van 1925, aan het einde van de legislatuur. “Als van Severen na 1925 actiever werd als parlementariër, was dat voor een deel om de verwijten van zijn kiezers op te vangen, maar vooral omdat hij zich niet gemakkelijk voelde in de partij. De manier, waarop er aan politiek werd gedaan, de pietluttigheid van de tussenkomsten in de Kamer of in de partijraden, overtuigde er hem steeds meer van dat een grondige schoonmaakbeurt onvermijdelijk was als men niet in de banaliteit wilde ten onder gaan.”⁴²

De onverkwikkelijke geschiedenis van het Vlaams-nationalisme in West-Vlaanderen en de exentrieke rol die Van Severen daarin gespeeld heeft in de jaren 1926-1930, worden behandeld in hoofdstuk 15, *Voor een sterkere positie in West-Vlaanderen*.⁴³ Dit is een van de zwakste hoofdstukken.

We sluiten deze bespreking af met de vraag van hoofdstuk 16: “*In navolging van het Fascisme?*” (...) Het moet gezegd, het Italiaans fascisme was Van Severen steeds liever dan het Duits nationalisme.⁴⁴ Vele Vlaams-nationalisten volgden hem daarin niet. Het probleem wordt echter niet uitgewerkt; het hoofdstuk behandelt verder de meningsverschillen over de kerkelijke interventie van Monseigneur

40. A. VAN SEVEREN, *o.c.*, blz. 211-212, verwijzend naar: Geschriften van J. Van Severen, het Vlaamsche Front en zijn vooruitzichten.

41. A. VAN SEVEREN, *o.c.*, blz. 212.

42. A. VAN SEVEREN, *o.c.*, blz. 267.

43. A. VAN SEVEREN, *o.c.*, blz. 279-297. De auteur heeft zeker de knappe verhandeling van P. RENARD, *De ideologische en organisatorische problemen van het Vlaams nationalisme in West-Vlaanderen 1919-1931*, Gent, 1983 (onuitgegeven licentiaatsverhandeling) niet gebruikt. Het hoofdstuk 17, *Strijd om de macht in West-Vlaanderen 1928*, blz. 307-317, lijdt aan hetzelfde euvel.

44. A. VAN SEVEREN, *o.c.*, blz. 301.

Waffelaert in 1927. Nog even gaat Antoon van Severen in op de beruchte brandrede van 29 november 1928, zonder de precisie te bereiken van J. Werckers en zijn twee bijdragen uit 1985-1986.⁴⁵

Een portret halverwege geeft deze slotbeschouwing over de Van Severen van 1921-1928: “*In de voorbije acht jaar had hij heel wat weg afgelegd en, tot verbazing van zijn politieke opposanten (ook in eigen partij), bleek weldra dat de ‘luie’ van Severen een degelijk-gestoffeerde visie op volk, samenleving en staat verworven had, waardoor hij bestendig een lengte voor lag op de overige vlaams-nationalisten.(...) zijn zorg was het belgisch federalisme te overstijgen door de oprichting van een dietse staat, die in omvang en belang, niet alleen Vlaanderen maar ook België en Nederland achter zich zou laten.*”⁴⁶ Wachten is nu op het tweede gedeelte, over het laatste decennium van Joris Van Severens leven en sterven.

De grote biografie is nog niet voor morgen

De status quaestionis die Frank Seberechts in *Raaklijnen*⁴⁷ formuleert is uitermate scherp en ongenadig voor de vele, her en der verspreide polemische en hagiografische pogingen. “*Het gebeurt inderdaad nogal vaak dat over de man geschreven wordt vanuit een verlangen naar de ‘grote kuis’ à la extreem rechts in de jaren dertig. Ernstig wetenschappelijk onderzoek zal aan deze en dergelijke nonsens een antwoord moeten bieden (...). Een dergelijke studie zal ongetwijfeld duidelijk maken of Joris van Severen en het Verdinaso al dan niet méér betekenen dan een voetnoot in de geschiedenis van België.*”⁴⁸

Van Severen und kein Ende?

ROMAIN VANLANDSCHOOT
BARON RUZETTELAAN 433, B-8320 BRUGGE

45. A. VAN SEVEREN, *o.c.*, blz. 328 e.a. Zie J. WERCKERS, “La Belgique ? – Qu’ elle crève!”, in: *Ter Waarheid over Joris van Severen*, jg. 3, 1985, nr. 3, blz. 1-12 en jg. 4, 1986, nr. 1, blz. 3-9.

46. A. VAN SEVEREN, *o.c.*, blz. 358.

47. F. SEBERECHTS, Joris van Severen: een status quaestionis, in: *Raaklijnen. Tijdschrift voor cultuur, educatie, welzijn en vrije tijd*, jg. 12, 1994, nr. 3, blz. 42-43.

48. F. SEBERECHTS, *o.c.*, blz. 43.